

Journal of Analytic Divinity
International Refereed Journal
Cilt/Vol: 3, Sayı/Issue: 1, 2019, ss/pp.56-70.
Geliş tarihi: Mayıs 2019
Kabul tarihi: Haziran 2019

ISSN:2602-3792

ANKARA-TURKEY.
This article was checked by iThenticate.

Analytic Divinity Center
www.andcenter.org

KURÂN'DA, FİİL CÜMLESİNDE CÂR-MECRÛRUN TAKDİMİ VE SÖZDİZİMİ AÇISINDAN SEMANTİK YORUMLARI

Tahsin YURTTAŞ*

ÖZET

Biz, bu makalemizde, el-Cürcânî ve es-Sekkâkî'nin genel olarak takdim konusuyla ilgili görüşlerini esas alarak, fiil cümlesinde câr-mecrûrun âmiline takdiminin cümlelerin anlamsal yorumunu nasıl değiştirdiğini ele alacağız. Bu sözdizimi değişikliği nedeniyle takdimin cümleye hangi ek/belâgî anlamlar kattığını inceleyeceğiz. Bu teorik çerçeveye göre, Kurân-ı Kerîm'de câr-mecrûrun fiiline takdim edildiği bazı örnekleri ele alacağız. Örneklerde sözdizimi değişikliği nedeniyle açığa çıkan ihtimam ve tahsis gibi anlamlara özellikle vurgu yapacağız. Makalede isim cümlelerinde câr-mecrûrun takdimi konusu ise kapsam dışı bırakılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kurân-ı Kerîm, Takdim, Tehir, Câr-Mecrûr, Sözdizimi, Anlam.

FOREGROUNDING OF 'CÂR-MECRÛR' IN THE KOR'ÂN IN THE VERB SENTENCES AND SEMANTIC INTERPRETATIONS IN TERMS OF SYNTAX

ABSTRACT

In this article, I will examine that on the basis of al-Jurjânî and al-Saqqâkî views on the general subject of foregrounding, how the introduction of the foregrounding of the câr-mecrûr in the verb sentence changes the semantic interpretation of the sentence. Also I will evaluate that due to this syntax changing, what kind of rhetoric (*balagat*) foregrounding gives to the meaning of the sentence. According to this theoretical framework, I will analyze some examples in the Quran, in which câr-mecrûr foregrounded to its verb. In the examples, especially I will emphasize the caring and

* Ar. Gör., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, el-mek: yurttastahsin@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9590-0770>

restriction meanings that are revealed due to the syntax change. However, the subject of foregrounding of câr-mecrûr in the name sentences was excluded.

Key Words: The Holy Koran, Foregrounding, Backgrounding, Câr-mecrûr, Wordorder, Meaning

GİRİŞ

Arap dilinde 'kelam', 'müsned' ve 'müsned ileyh'in, aralarında isnâd ilişkisi oluşturup tam ve müstakil bir anlam ifade ettikleri 'cümle'ye denir. Cümlelerin kuruluşu için, 'umde' olarak isimlendirilen bu iki temel ögeye ihtiyaç vardır. Cümle kuruluşu için olmazsa olmaz bir şart sayılmasa da bu ikisine eklenen ve cümlelerin anlamını tayin ve takyit eden isnâd ögesine ise 'fadla' denir (Sîbeveyh, 1408/1998: I, 23-24; İbn Cinnî, 1403/1983: I,17; es-Sâmîrrâi, 1427: 13-14; el-Ğalâyînî, 1414/1993: I,30). Genel olarak nahiv kuralları elverdiği ölçüde sözdiziminde fadlaların yer değiştirme yani takdim ve tehir yapılabilme esnekliği vardır. Bunlar mefûl, hâl ve temyiz gibi ek cümle öğeleridir. Bu bağlamda mefûl de bir fadladır ve bazı zorunlu haller dışında sözdiziminde fiiline ya da failine takdim-tehir yapılabilir. (İbn Ya'îş, 1422/2001: I, 203; es-Suyûtî, Tsz.: I, 432.). Fiil cümlesinde mefûlün başına bir harf-i cer gelebilir. Bu durumda mefûl, mecrûr olur ve onu cer yapan harf de câr olarak isimlendirilir. Câr-mecrûr, fiil cümlesi söz konusu olduğunda, diğer fadlalar gibi sözdiziminde fiilinden sonra geldiği gibi fiilinden önce de gelebilir. (es-Sabbân, 1417/1997: II, 95; İbnü'l-Esîr, *el-Bedî*, 1420: II, 247). Bu durumda sözdizimi, takdimli olarak جار مجرور + فعل + فاعل tertibinde gelir.

Câr-mecrûrun âmili ve müteallakı olan fiiline takdim edilmesi durumunda cümlelerin anlamsal yorumu da değişir. "Câr-mecrûrun takdiminde güdülen belâgî gayeler, sarîh mefûl, hal, zarf ve diğerlerinin takdiminde kast edilenlerden farklı değildir." (es-Sâmîrrâi, 1420/2000: III, 105). Ayrıca bu takdimle cümlelerin ek anlamlar kazanması, Kurân-ı Kerîm'de câr-mecrûrun fiiline takdiminin görüldüğü pek çok ayette de görülmektedir. Bu anlamların neler olabileceğine dair bir örnek verebiliriz: Örnek: مَرَزَتْ بِالذَّارِ / "Eve uğradım."

Burada مَرَزَتْ / "uğradım" fiil, ث / "ben" fail, ب harf-i cer, الذَّار / "ev" kelimesi de mecrûrdur. Câr-mecrûr beraber, fiile taalluk eden mefûlün bih gayri sarîhtir. Sözdizimi, جار مجرور + فعل + فاعل + مفعول به غير صريح (جار-مجرور) tertibinde asla uygun olarak gelmiştir. Bu mefûl türü, müteaddi olmayan fiilden sonra gelir ve harf-i cer düştüğü zaman mecrûr kelime mefûlün bih olur. (el-Afgânî, 1424/2003: 266). Meful, harf-i cerden kurtulduğunda yalnız isim olarak gelebileceği için onun müteallakına takdimi de caizdir. Bu durumda sözdizimi جار مجرور + فعل + فاعل şeklinde devrik kalıpta gelir. Böylece müteallakına takdim edilmesi durumunda cümleye inaye/ ihtimam ve tahsis gibi anlamlar katar. Şöyle ki: مَرَزَتْ بِالذَّارِ / "Eve uğradım." cümlesinde konuşan kişi, uğrama fiilinin evde vuku

bulduğunu haber etmektedir. بِالْدَّارِ مَرَزُوثُ cümlesinde ise, câr-mecrûrun fiiline takdimi söz konusudur ve konuşan burada, *uğrama* fiilini haber vermenin ötesinde, bu fiilin özellikle ve sadece evde vuku bulduğunu söylemek istemiştir. Câr-mecrûr, en başa alınarak sözdiziminde en önemli (ihtimam) öge olmuş ve takdim, cümleye standart sözdizimindeki halinden farklı olarak tahsis anlamı katmıştır. Eğer cümle بِالْدَّارِ مَرَزُوثُ وَبَعِيْرَهَا / “Özellikle ve sadece eve uğradım ve diğerlerine.” şeklinde kurarsak, bu semantik açıdan tutarsız ve çelişkili olurdu. Çünkü cümlede câr-mecrûrun takdimiyle, hem sadece ve özellikle eve uğradığı söylenmiş hem de muahhar olan بِعِيْرَهَا ifadesiyle başka evlere de gidildiği belirtilmiş olur. Bu durum cümlelerin anlamsal yorumu açısından doğru değildir. Şayet cümle, بِالْدَّارِ مَرَزُوثُ وَبَعِيْرَهَا / “Eve ve diğerlerine uğradım.” “...şeklinde kurulsaydı, o zaman fiil belli bir câr-mecrûr ile tahsis edilmediği için, söz konusu çelişkiye yakalanma durumu olmazdı.” (Kaçar, 2007: 222)

Bu örnekte mukaddem olan câr-mecrûr, cümlede en başa alındığı için en önemli öge olmuş (ihtimam) ve tahsis ifade etmiştir. İhtimam ve tahsis bu örnekte zikredilen sözdiziminden doğrudan çıkarılan anlamlardır. Bu anlamlar dışında, mukaddem câr-mecrûr, cümlede bağlama ve lafızlara bağlı olarak başka ve dolaylı anlamlar da yüklenebilir.

1. el-Cürcânî ve es-Sekkâkî'ye Göre Fiil Cümlesinde Câr-Mecrûrun Takdimi ve Anlamsal Yorumu

el-Cürcânî (ö. 471/1078-79), *Delâilu'l-İcâz* adlı eserinde, Arapçada takdimin görüldüğü bir cümlelerin sözdiziminde bilinçli olarak bir değişiklik yapıldığında, bu sözdizimi değişikliğinin mutlaka cümlelerin anlamsal yorumunu da değiştireceğini ifade etmektedir. (el-Cürcânî, 2016:106-107) Ona göre, örneğin mefûlün fiiline ya da failine takdiminde “Bu önemli olduğu için takdim edilmiştir” açıklaması yeterli değildir. Takdim edilen ögenin -ki bu mefûl, câr-mecrûr ya da başka bir fadla olabilir- hangi anlamsal gerekçe/gayeden dolayı önemli olduğunun izah edilmesi gereklidir. (el-Cürcânî, 2016: 104-105). O, bu konuda şu açıklamayı yapar: “Örneğin mefûlün, yerinde zikredildiği zaman ifade etmediği bir anlamı, fiilin önüne geçirildiği zaman ifade ettiği sabit olunca, bunun her cümlede ve her durumda geçerli bir kural olması gerekir... Takdimi ikiye ayrılarak bazı kullanımlarda özel bir anlam taşıdığı, bazı kullanımlarda ise her hangi bir anlam taşımaksızın, sırf kafiyeyi ve seciyi tutturmak gibi lafızla ilgili bir işlem olduğu iddiası ise neresinden tutsan dökülen bir sözdür.” (el-Cürcânî, 2016:106-107). el-Cürcânî'ye göre câr-mecrûr da tıpkı sarîh mefûller gibi cümleye genellikle tahsis anlamı katar. O bu konuda şu açıklamayı yapar: “Değindiğimiz bütün bu hususlarda harf-i cerli isimler de ögelik konumu itibariyle mansûb (olan mefûller) hükmündedir. Dolayısıyla مَا أَمْرُكَ بِهَذَا / “Sana bunu emretmemiştim.” dediğinde senin tarafından muhataba böyle bir emir verildiğini reddetmiş olursun ve ona başka bir şeyi emretmiş olman da

gerekmez. مَا بِهَذَا أَمْرًا / “Sana, (özellikle) bunu emretmemiştim.” dediğinde ise başka bir şeyi emrettiğin anlaşılır.” (el-Cürcânî, 2016:120). el-Cürcânî, burada câr-mecrûrun takdiminin kasr-ı kalb, ifrâd ve tayin türünden bir tahsis anlamı ifade ettiğini söylemek ister. Çünkü standart sözdizimine göre cümle, sadece emir fiilini nefyetmekten haber verirken, takdimli halinde, başka hususların da söz konusu olduğu bir durumda özellikle ve sadece bunu (بِهَذَا) emretmediğin ifade edilmiş olur. Bu açıklamayı esas aldığımızda câr-mecrûrun asıl sözdizimine aykırı olarak جار مجرور+فعل tertibinde geldiği durumda bu takdiminden dolayı cümleye ek ve özel bazı anlamlar katacağı aşikârdır. Örnekte bu anlam tahsistir.

es-Sekkâkî (ö. 626/1229), câr-mecrûr olarak gelen mefûlün bih gayri sarihine takdim edildiği cümlelerin değişen anlamsal yorumları hakkında şu açıklamayı yapar: “Aynı şekilde يَزِيدُ مَرْزُوقًا / “Zeyd’e uğradım” dediğinde bu cümle, muhatabının senin, Zeyd’den başkasına uğradığını düşündüğünü, senin de bu uğramayı başkasına değil de Zeyd’e tahsis edip muhatabının yanlış düşüncesinin düzelttiğini ifade eder. Evet, tahsis, genellikle takdim üslubunun bir lazımıdır. Bundan dolayı da meâni âlimlerinin, takdimin olduğu ayet-i kerimelerde tahsisi vurguladıklarını görürsün... Örnek: ﴿إِلَى اللَّهِ تُحْشَرُونَ﴾ “Allah’ın huzurunda toplanacaksınız!” (Âl-i İmrân: 3/158). Meâni âlimleri bu ayet-i kerimenin manası için “Sadece Allah’ın huzurunda toplanacaksınız, başkasının değil.” derler.” (es-Sekkâkî, 2017: 209-212). “Tahsis çoğunlukla takdim için gereklidir... Yine, ﴿إِلَى اللَّهِ﴾ ﴿تُحْشَرُونَ﴾ “Allah’ın huzurunda toplanacaksınız!” (Âl-i İmrân: 3/158) ayetinin anlamının da إِلَى اللَّهِ تُحْشَرُونَ لَا إِلَىٰ غَيْرِهِ / “Yalnızca O’nun huzurunda toplanacaksınız başkasının huzurunda değil” olduğu söylenir.” (el-Kazvîni, Tsz.: 47). Eğer ayet, nizâmî olarak normal sözdizimi üzere ﴿تُحْشَرُونَ﴾ إِلَى اللَّهِ şeklinde gelseydi, bu durumda câr-mecrûr, takdimli geldiğindeki gibi bir tahsis anlamı ifade etmeyecek, sadece fiilin haber verdiği haşr/toplanma hadisesini takyit etmiş olacaktı. Diğer taraftan, mefûlün bih gayri sarihine (câr-mecrûr) burada âmiline takdim edilmesi, muhatabın bir yanlış anlamasını ya da anlama ihtimalini tashih etmiştir. O da muhatabın zihninde haşrolunmanın Allah’ın huzuru dışında başka bir yerde olabileceği; ya da Allah’ın huzurunda haşrolunmayacakları konusunda batıl inanış ve zanlarının düzeltilmesidir. Dolayısıyla bu takdim; “Hayır hayır! Kesinlikle ve sadece Allah’ın huzurunda toplanacaksınız! Muhtemelen değil ve başka bir yerde değil!” anlamındadır. Bu ihtimam ve tahsis anlamları, Kurân-ı Kerîm’de dokuz farklı ayette geçen ﴿وَالَّذِينَ تُرْجَعُونَ﴾ “Ancak ona döndürüleceksiniz!” (Bakara: 2/245) ayeti için de geçerlidir.

es-Sekkâkî (ö. 626/1229), جار مجرور+فعل+فاعل sözdiziminde gelen ayetlerin tahsis anlamı ifade etmesi hususunda, sarih mefûlün cümle başına alındığı sözdizimini مفعول+فعل+فاعل ölçü kabul etmektedir. Ona göre, bu devrik cümle kalıbında en başa alınan mefûl nasıl ki cümleye tahsis anlamı katıyorsa, ona kıyasla fiiline takdim edilen câr-mecrûr da cümleye aynı anlamı katar

(es-Sekkâkî, 2017: 210-211). Câr-mecrûrun takdimi durumunda cümleye kattığı özel ve ek anlamlar açısından mefûlün bihe kıyaslanmasının nedeni şudur: Câr-mecrûr şeklinde gelen mukaddem öğelerden harf-i cer kaldırıldığında, kelime, mukaddem olan mefûlün bih sarihe dönüşebilmekte ve böylece sarih mefûllerin takdiminde görülen ihtimam/inaye, tahsis gibi anlamsal gayeler câr-mecrûrda da aynen açığa çıkabilmektedir.

Sonuç olarak “mefûlün bih ve başka fiil müteallaklarının, fiilin önüne geçmesi gibi, câr-mecrûr ile zarfların da fiilin önüne geçtiği görülür. Fiilin müteallaklarından olan bu iki unsurun genellikle ‘tahsis’ gayesiyle takdim edildikleri müşahede edilir. Zaten câr-mecrûr, tahsis tahdîd ya da tebyîn edici işlev gören bir kayıttır.” (Kaçar, 2007: 221). Böylece fiil cümlesinde mûsned konumunda olan fiilin takyit edilmesi fadla konumunda olan mastar, zarf, hal, temyiz ve mefûlle olabildiği gibi câr-mecrûrda da olabilmektedir. Örneğin: بِالسَّوْطِ ضَرْبَتْ / “Kırbaçla vurdum.” (es-Sekkâkî, 2017: 154-155) ve بِالسَّوْطِ ضَرْبَتْ / “Sadece ve özellikle kırbaçla vurdum.”

Tahsis ve ihtimam dışında câr-mecrûrun fiil cümlesinde âmiline takdim edilmesi cümleye tekit, azarlama, yadırgama ve şüpheyi izhar gibi ek anlamlar da katabilir. (Kaçar, 2007: 222-229). Bunlara dolaylı anlamlar diyebiliriz. Çünkü bunlar doğrudan sözdizimi değişikliğinden kaynaklanmazlar. Olumsuz ve soru cümlelerinin yalın hali olarak gelen olumlu cümleleri esas kabul ettiğimizde, bu türden fiil cümlelerinde câr-mecrûrun âmiline takdim edilmesi ile açığa çıkan doğrudan anlamlar ise ihtimam ve tahsistir. Bu anlamlar doğrudan sözdiziminden çıkarıldığı için tarafımızdan bu şekilde adlandırıldı.

2. Kurân-ı Kerîm’de Câr-Mecrûrun Takdimi ve Anlamsal Yorumu

Kurân-ı Kerîm’de câr-mecrûrun haber ya da fiil olarak gelen müteallakına takdimiyle ilgili pek çok örnek bulunmaktadır. Ayrıca, iki mefûl alan fiillerde câr-mecrûr olarak gelen ikinci mefûlün sarih isim olarak gelen ikinci mefûle ve yine isim cümlesinde câr-mecrûrun müteallakına takdim edildiği örnekler de vardır. Bunların çoğu gramatik açıdan caiz olan takdimlerdir. Fakat biz burada sadece fiil cümlesinde, câr-mecrûrun fiiline takdimiyle ilgili ayetleri ele alacağız.

Aşağıda zikrettiğimiz ayetler incelendiğinde, câr-mecrûrun söz sahibi tarafından önemsendiği ve özellikle ya da sadece ondan haber vermek için fiiline takdim edildiği görülecektir. Câr-mecrûrun takdimiyle sözdiziminde önemli (ihtimam) bir öge haline dönüşmesi, cümleye tahsis anlamı katmasından ileri gelmektedir. Ele aldığımız ayetlerde bu sözdizimi değişikliğinin cümleye hangi anlamları kattığını göstereceğiz:

1.Örnek:

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ “*Bismillâhirrahmânirrahîm*” (Fâtîha: 1/1). Fatiha sûresinin bu ilk ayeti, mahzûf bir fiilin müteallakı olarak yorumlanan بِسْمِ اللَّهِ câr-mecrûruyla başlar. Buna göre sözdizimi (فعل محذوف)+ جار مجرور+ tertibinde gelirken cümlelerin açılımı (أَقْرَأُ) بِسْمِ اللَّهِ / “*Allah’ın adıyla okuyorum*” şeklinde olmaktadır. Bu takdir, başlanan işe göre değişmektedir: Yemekte, (أَكُلُ) بِسْمِ اللَّهِ / “*Allah’ın adıyla yiyorum*” denirken; yolculukta (أَرْجُلُ) بِسْمِ اللَّهِ / “*Allah’ın adıyla yola çıkıyorum*” denir. (es-Suyûtî, Tsz.: III, 117; el-Kazvînî, Tsz., III/196). Standart sözdizimine göre ise ayet, أَبْدَأُ بِسْمِ اللَّهِ şeklinde okunur ve fiil câr-mecrûrdan önce takdir edilir. Fakat fiilin önce takdir edildiği bu dizimiyle sonra takdir edildiği dizim karşılaştırılınca, ikisi arasında sözdizimden kaynaklı bir anlam farkı oluşacağı aşikârdır.

Câr-mecrûrun fiiline takdim edildiği durumda, öne almadan kaynaklı olarak ihtimam anlamı oluşur. Buna göre, konuşanın Allah’ın adıyla başlamayı özellikle vurgulamak istediği tasavvur edilir. Çünkü cümlelerin en başına alınan öge, anlamsal yorumun odağında kabul edilir. Diğer taraftan “Bâ harf-i ceri, kendisinden sonra gelen mahzûf bir fiile taalluk eder ve بِسْمِ اللَّهِ şeklinde okunur. Burada mamûlün takdimi tahsis anlamına delalet etmesi içindir.” (el-Kücevî, 1416/1995: 3). Tahsis, bu sözdizimi değişikliğinin besmeleye kattığı doğrudan anlamdır. Bir de teberrük ve yardım isteme gibi lafızların cümleye kattığı dolaylı anlamlar vardır. (el-Kücevî, 1416/1995: 3).

es-Sekkâkî, ayetin açıklaması bağlamında, harf-i cerin takdiminin cümleye ihtimam ve tahsis türünden ek anlamlar kattığı hakkında şöyle söyler: “Tahsisle alakalı şeyler anlatıldıktan sonra, verilen tüm bu örneklerde takdim üslubunun takdim edilen ögeye bir tür önem verildiğini ifade ettiği söylenebilir. Dolayısıyla بِسْمِ اللَّهِ gibi kullanımlarda bir mümine düşen, bir fiil takdir etmek istediğinde, bu fiili hususiyle vurgulanan bu ibareden sonraya almaktır. Mesela (أَقْرَأُ) بِسْمِ اللَّهِ / “*Allah’ın adıyla okuyorum*” demek gibi.” (es-Sekkâkî, 2017: 214).

“...Takdim bu örneklerin tümünde, tahsisten başka bir de öne geçirilene özen gösterildiğini (ihtimam) ifade eder. Bunun için بِسْمِ اللَّهِ / “*Allah’ın adıyla*”, örneğinde (fiil) sonradan takdir edilmiştir. (أَقْرَأُ بِاسْمِ رَبِّكَ) / “*Oku Rabbinin adıyla*” (Alak: 96/1) şeklinde getirilmesine (yapılan itiraza): Burada önemli olan okumaktır ve (أَقْرَأُ) بِسْمِ اللَّهِ’nin müteallakı ikinci (gizli) (أَقْرَأُ) dır, diye cevap verilmiştir. Birincinin anlamı (أَوْجِدُ الْقُرْآنَ) / “*İyice oku!*”dur.” (el-Kazvînî, *Telhis*, Tsz.: 47).

Buna göre besmelede mahzûf fiilin tehir edilip câr-mecrûrun takdim edildiği durumda sözdizimi değişikliği cümleye ek bir anlam katar. Bu da ihtimamla beraber kasr-ı ifrâd türünden bir tahsis anlamıdır ki eğer fiil, câr-mecrûrdan önceye takdir edilseydi bu anlam açığa çıkmayacak, tehirlili geldiği için sadece fiilin ihbar anlamını takyit etmiş olacaktır.

2.Örnek:

﴿وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ﴾ “Onlar sana indirilene de, senden önce indirilene de inanırlar. Ahirete de kesin olarak inanırlar.” (Bakara: 2/4). Ayette, بِالْآخِرَةِ câr-mecrûru cümlede haber olarak gelen يُوقِنُونَ fiiline ve isim cümlesine takdim edilmiştir. Câr-mecrûrun isim cümlesi ve isim cümlesinin haberi konumundaki müteallakı olan fiiline takdim edilmesi cümleye tahsis anlamı katar. “Allah Teâla, imanın zarureti, câr-mecrûru fiiline takdim etmekle bir kez daha tekit etmiştir. Çünkü takdim, burada yakînî olan imanın önemini artırır ve tahsis ifade eder. Şöyle ki: “Onlar, kesinlikle ve ancak ahiret hayatına ve onun kapsamındaki cennete, cehenneme ve hesaba yakinen iman ederler.” anlamındadır.” (Ebû Zehra, I, 111). Eğer ayet, normal sözdizimine göre وَهُمْ يُوقِنُونَ بِالْآخِرَةِ şeklinde gelseydi, câr-mecrûr sadece cümlelerin anlamını takyit eder ve fiilin ihbar anlamını sınırlandırmış olurdu. Fakat câr-mecrûr, ayette hem fiilin hem de isim cümlesinin en başına getirilerek cümlede en önemli unsur kılınmış ve kendisiyle tahsis anlamı kast edilmiştir. “وَ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ” buyurulması, bu kullanıma örnek verilebilir. Müsned ilehy, failin öne geçirilmesi “ahirete yakın seviyesinde iman etmenin” sadece bu kişilere ait olduğu ve başka hiç kimsenin bu meziyete sahip olamayacağı tahsis yoluyla aktarmaktan başka, muhatabın dikkati bu nokta üzerine çekilmiş ve îkân seviyesinde ahirete iman etme hasletinin o kimselere ait bir nitelik olduğu ifade edilmiştir.” (Kaçar, 2007: 127).

3.Örnek:

﴿لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَا جَا﴾ “Sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol koyduk.” (Mâide: 5/48). “Burada câr-mecrûr, âmili olan جَعَلْنَا fiiline takdim edilmiştir. Bu takdimdeki amaç, her ümmete ait özel bir şeriatın tahsisidir.” (Avn, 2006: I/659). Tahsis yorumu, ﴿وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوَالِيٍّ بِمَا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ﴾ “(Erkek ve kadından) her biri için ana-babanın ve akrabanın bıraktıklarından (pay alan) varisler kıldık.” (Nisâ: 4/33) ayetindeki mukaddem öge için de geçerlidir. “Ayette ikinci mefûl olan لِكُلِّ câr-mecrûru, âmili olan جَعَلْنَا fiiline takdim edilmiştir. Buna göre sözdizimi, جار مجرور+فعل+فاعل, tertibinde devrik olarak getirilmiştir. Câr-mecrûr, önemli olduğu için sözdiziminde öne alınmıştır. Ayrıca, “لِكُلِّ” ikinci mefûldür ve fiile, şümülû tekit için takdim edilmiştir.” (eş-Şevkânî, 1414: I, 530).

4.Örnek:

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدَاهُمُ افْتَدِهْ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ هُوَ إِلَّا دَعْوَى لِّلْعَالَمِينَ﴾ “İşte, o peygamberler, Allah’ın doğru yola ilettiği kimselerdir. (Ey Muhammed!) Sen de onların tuttuğu yola uy! De ki: “Bu tebliğe karşı sizden bir ücret istemiyorum. O (Kurân) bütün âlemler için ancak bir uyarıdır.” (Enâm: 6/90). Ayette, emir fiiline yani müteallakına takdim eden فَبِهِدَاهُمُ câr-mecrûru, bu öne alma nedeniyle cümleye ek bir anlam katar. Bu anlam da tahsistir. Nitekim ez-Zemahşerî bu ayetin tefsirinde şöyle söyler: “فَبِهِدَاهُمُ ifadesinde Allah, (Peygamberine), sadece onların hidayetlerine uymayı has kılmıştır. Yani bu, “Hiç kimseye uyma! Ancak onlara uy!” demektir. İşte mefûlün takdimindeki anlamsal gerekçe budur.” (ez-Zemahşerî, 1407: II, 43). Görüldüğü üzere ifade جار مجرور+فعل+فاعل tertibinde getirildiği için, cümlemin en önemli unsuru فَبِهِدَاهُمُ câr-mecrûru olmuş ve onun takdimi cümleye tahsis anlamı katmıştır. Bu anlamsal yorum kasr-ı ifrâd ve kasr-ı tayin türünden bir tahsisi ifade eder. Çünkü “Onların yollarına uyma!” emri, Hz. Peygamber (s.a.v.) içindir ve söz, sadece, onun, peygamberlerin yoluna uyması hususundaki Allah’ın emrettiği şeyi hususen tayin etmek üzere getirilmiştir.” (er-Râzî, 1420: XIII, 56).

5.Örnek:

﴿وَمِنْ قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْتَدُونَ بِالْحَقِّ وَيَبْغِيُونَ﴾ “Musanın kavminden hak ile doğru yola ileten ve onunla adaletli davranan bir topluluk da vardı.” (Arâf: 7/159). Ayette بِي câr-mecrûrunun sonra gelen يَبْغِيُونَ fiiline takdim edilmiştir. (Dervîş, 1415: III, 474). Tâhir b. Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-Tenvîr* adlı tefsirinde bu takdimin ayete, ek olarak ihtimam anlamı kattığını ve fâsıla uyumunu gösterdiğini; fakat tahsis anlamına gelmediğini ifade eder. (İbn Âşûr, 1420/2000: IX/142). Onun, ayetteki takdimle ilgili fâsıla uyumu ve ihtimam görüşüne katılıyoruz. Fakat müfessirimiz, bu takdiminin semantik açıdan niçin önemli (ihtimam) olduğunu izah etmemektedir. Kanaatimizce burada ihtimam olmasının nedeni cümleye tahsis anlamı katmasıdır. Nitekim ayetteki takdim cümleye kasr (tahsis) anlamı katmıştır. (Ebû Zehra, VI/3016). “Başkasıyla birlikte mutedil davranmıyorlar, fiiller, şeyler ve namaz hususunda sadece onunla (Musa veya hak ölçüsü) birlikte ölçülü davranıyorlardı.” (Ebû Zehra, VI/3016) anlamındadır. Burada câr-mecrûr, cümlemin en başına getirilerek ön önemli öge kılınmış ve takdim ihtimam ifade etmiştir. Ayrıca takdim nedeniyle kasr-ı ifrâd ve kasrı tayin türünden bir tahsis de vardır. Eğer câr-mecrûr standart sözdizimine göre fiilinden sonra gelseydi bu anlamlar görülmezdi.

6.Örnek:

﴿وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأُمُورُ كُلُّهَا فَعَائِدُهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تُعْمَلُونَ﴾ “Göklerin ve yerin gaybını bilmek Allah’a mahsustur. Bütün işler ona döndürülür. Öyle ise O’na kulluk et ve O’na tevekkül et. Rabbin yaptıklarınızdan habersiz değildir.”

(Hûd: 11/123). Ayette *يُرْجَعُ* câr-mecrûru fiili olan *يُرْجَعُ* ve faili olan *الْأَمْرُ* kelimesine takdim edilerek cümlede en başta getirilmiştir. Sözdizimi, جار مجرور+فعل+فاعل, şeklinde devrik olarak getirilmiştir. Takdimin sebebi ihtisas ifade etmesi içindir. “İşler bütünüyle sadece Allah’a döner başkasına değil!” anlamındadır. (İbn Âşûr, 1420/2000: XII/194). Eğer ayet *يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ إِلَيْهِ* şeklinde düz cümle olarak gelseydi harf-i cerin tehiri nedeniyle ihtimam ve tahsis gibi artı anlamlar oluşmazdı.

7.Örnek:

﴿الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾ “Onlar yalnız Rablerine tevekkül eden kimselerdir” (Nahl: 16/42)¹ ayetine câr-mecrûr olarak gelen *عَلَىٰ رَبِّهِمْ* terkibi, âmili ve müteallakı olan *يَتَوَكَّلُونَ* fiiline takdim edilmiştir. Buna göre sözdizimi جار مجرور+فعل+فاعل tertibinde devrik olarak getirilmiş. Câr-mecrûrun âmiline takdimi ile cümleye ek bir anlam kattığı düşünülmektedir. O da tahsistir. Şöyle ki, “Câr-mecrûrun fiiline takdimi kasr ifade eder. Yani, “müminler ancak Allah’a tevekkül ederler. Onların kalplerinde şeytanın işgal edeceği bir yer yoktur” anlamındadır.” (Ebû Zehra, VIII/4267). Yine “câr-mecrûrun takdimi hasr ifade etmekle birlikte ayette fâsıla uyumu da vardır.” (el-Âlûsî, 1415: VII/385). Eğer ayet, standart sözdizimi olan (فاعل+مفعول(جار مجرور) tertibinde ve *يَتَوَكَّلُونَ عَلَىٰ رَبِّهِمْ* şeklinde gelseydi, burada sadece tevekkül etme fiilinin ihbar anlamı takyit edilmiş olur ve câr-mecrûrun tehiri de cümleye tahsis anlamı katmazdı. Nitekim Hûd Sûresi 123. ayette câr-mecrûr ﴿وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ﴾ “O’na tevekkül et.” (Hûd: 11/123) şeklinde tehirlî gelmiş ve cümleye takdimli halindeki gibi bir ek anlam (tahsis) katmamıştır. Ayette geçtiği şekliyle câr-mecrûrun fiiline takdimi, onu en önemli öge kılmış ve bu önem, tahsis anlamından kaynaklanmıştır.

8.Örnek:

﴿وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَّلَ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ “Biz onu hak olarak indirdik ve o da hak ile indi. Seni de ancak müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdik.” (İsrâ: 17/105). Ayette, câr-mecrûr olan *بِالْحَقِّ* terkibi fiiline (نَزَّلَ) takdim edilmiştir. Asla uygun gelseydi *نَزَّلَ بِالْحَقِّ* şeklinde gelirdi. Ayette harf-i cerin müteallakına takdim edilmesinin anlamsal gerekçesi tahsistir. “Takdimin amacı, kasr, tekit ve sözdizimsel uyumdur. Kasr (tahsis) hakkında ez-Zemahşerî şuna dikkat çekmiştir:” (Avn, 2006: I/709): “*بِالْحَقِّ نَزَّلَ* ayetinin anlamı: Biz Kurân’ı ancak nüzulünün bir gereği olan hikmetle indirdik. Yine o, ancak hak ve hikmete

¹ Nahl: 16/42. Aynı ifade ve sözdiziminin geçtiği diğer ayetler için bkz.: Enfâl: 8/2; Ankebût: 29/59; Şûrâ: 42/36.

uygun olarak inmiştir. Çünkü o, bütün hayırları içinde barındıran bir hidayet olarak inmiştir.” (ez-Zemahşerî, 1407: II/698).

“Bu takdim ihtisas ifade eder. Yani hakkın tamamını kapsayarak inmiştir, sadece bir kısmını değil.” (Ebû Zehra, VIII/4473). “Burada câr-mecrûrun takdimi hasr ifade eder. Yani “Biz, Kurân'ı ancak hak ile yani, inzalinin gerektirdiği hikmet ile donatarak indirdik” demektir.” (el-Muzhirî, 1412: V, 499). Bu yorumu Kurân'da بِالْحَقِّ câr-mecrûrunun hasr üslubuyla geldiği bazı ayetlerdeki anlamıyla aynıdır. Nitekim Hicr Suresi 8.ayette şöyle buyrulur: ﴿مَا نُنزِلُ الْمَلَكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ﴾ “Biz melekleri ancak hak ve hikmete uygun olarak indiririz.” (Hicr: 15/8). Ayette بِالْحَقِّ câr-mecrûru mahsurun aleyhtir ve tahsis anlamı ifade eder. Aynı şekilde incelediğimiz ayette de fiiline takdim edilen بِالْحَقِّ câr-mecrûru tahsis ifade eder. Eğer ayet, asla uygun olarak نَزَلَ بِالْحَقِّ şeklinde gelseydi, bu ihtimam ve tahsis anlamı görülmezdi. Bu durumda sadece fiilin ihbar anlamını takyit etmiş olurdu.

9.Örnek:

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا آمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَكْفُرُونَ﴾ “Çevrelerindeki insanlar kapılıp götürülürken, bizim, onların yurtlarını saygın ve güvenli bir yer kıldığımızı görmediler mi? Onlar hala batıla inanıyorlar da Allah'ın nimetini inkar mı ediyorlar?” (Ankebût: 29/67). Ayette geçen اء harfi, istifhâm-ı inkâridir. Sonra gelen فا harfi istinafiyedir. Câr-mecrûr olarak gelen بِالْبَاطِلِ kelimesi بِالْحَقِّ fiilinin müteallakıdır. (Derviş, 1415: VII/460). Câr-mecrûr cümlede en önemli unsur olduğu için fiiline takdim edilmiştir; çünkü hemzenin yüklenmiş olduğu inkâr anlamı, inancın konusu olarak batılın tercih edilmesini yadırgama ve kınama anlamını kapsar. (ez-Zemahşerî, 1407: III/464). Yani; “Nasıl olur da batıla inanırlar? Hiç Allah ve Peygamberi dururken batıla inanılır mı?” anlamındadır. Eğer, hemze olmasaydı, sözdizimi جار مجرور+فاعل şeklinde olur ve bu terkipte görülen takdim doğrudan tahsis anlamına gelirdi. Dolayısıyla sözdiziminin hemzeli hali, cümlenin en başındaki öge câr-mecrûr olduğu için inkar anlamının yanısıra tahsis anlamına da gelmektedir. Sonuç olarak câr-mecrûrun takdimi, hem inkar (yadırgama) anlamını yüklenir hem de tahsis anlamına gelir.

10.Örnek:

﴿وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أُمَّةً يَهْتَدُونَ بِأَمْرِنَا لَعْنَا صَبْرًا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ﴾ “Sabredip ayetlerimize kesin olarak inandıkları zaman, içlerinden emrimizle doğru yola ileten önderler çıkardık.” (Secde: 32/24). Ayette, بِآيَاتِنَا câr-mecrûru, sonra gelen يُوقِنُونَ fiiline takdim edilmiştir. (Derviş, 1415: VII/588). Buna göre sözdizimi, جار مجرور+(فعل محذوف) şeklinde devrik olarak getirilmiştir. Burada harf-i cerin müteallakına takdimi cümleye kasr-ı tayin türünden bir tahsis anlamı katmıştır. Tahsis anlamı, “Sadece ayetlerimize inanırlar, inanmaları gereken başka bir şeye

inanmazlar” şeklinde yorumlanamaz. Çünkü bu takdimle kast edilen ek anlam, Allah’ın indirdiği ayetler içerisinde bir ayırım yapılmadığı, bunların hepsine inandıkları şeklinde açığa çıkar. Böylece kasr-ı tayin türünden bir tahsis anlamı çıkar. Sanki şöyle söylenmek istenmiştir: “Onlar, ayetlerimize inanç hususunda bir şüphe veya tereddüt içerisinde değildirler ve bizim ayetlerimizin hepsine yakîni dereceden inanırlar; bunlar arasında bir fark gözetmezler.”

Fakat Habenneke el-Meydânî, *el-Belâğatu’l-‘Arabiyye* adlı eserinde câr-mecrûrun buradaki takdiminde tahsis/hasr anlamı olmadığını ifade eder: “بَابَاتِنَا ifadesi, âmiline takdim edilmiş bir mamûldür. Allah’ın ayetlerinin beşer hayatı için ne kadar önemli olduğunu ve imtihan yolculuğundaki büyük kıymetini göstermek için takdim edilmiştir. Onlara yakinen inanmak ise onların gidişini ve duruşunu düzelten şeydir. Yoksa bu takdimdeki belâğî gaye, kesin inancı mukaddem câr-mecrûra hasr etmek değildir. Çünkü kendisine kesin bir şekilde inanılması gereken inanç esasları sadece ayetlere inanmakla sınırlı değildir. يُؤْفُونَ fiilinin tehir edilmesinin sebebi ise, ayet başlarında görülen güzellik unsuruna riayet etmek içindir.” (el-Meydânî, 1416/1996: I,385). Biz, takdimin, fâsıla uyumu ve sözdizimsel güzellik ifade ettiğine katılmakla beraber ayette tahsis anlamı olmadığına dair görüşü benimsememekteyiz. Çünkü ayette takdimle görülen estetik güzellik, Kurân açısından bir zorunluluk değildir. Buna göre câr-mecrûrun takdimi, kast edilen bir sözdizimi değişikliği nedeniyle cümleye tahsis anlamı katmıştır.

11.Örnek:

﴿وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ﴾ “Hakkında ayrılığa düştüğünüz herhangi bir şeyin hükmü Allah’a aittir. İşte bu, Rabbim Allah’tır. Yalnız O’na tevekkül ettim ve ancak O’na yöneliyorum.” (Şûrâ: 42/10). Ayette اِنِيبُ câr-mecrûru, âmili ve müteallakı olan اُنِيبُ fiiline takdim edilmiştir. Buna göre sözdizimi جار مجرور+فاعل+فاعل şeklinde devrik olarak getirilmiştir. Ayet standart dizime göre gelseydi اُنِيبُ اِنِيبُ şeklinde olurdu. Fakat bu dizimde fiil başta geldiği için ‘yönelme’ fiilinin ihbar anlamı öne çıkar ve herhangi bir şekilde gayri sarih gelen câr-mecrûrun cümleye tahsis türünden bir anlam katması söz konusu olmazdı. Yine “عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ” yani, “Tevekkülümü sadece ona has kıldım.” demektir. Mamulün âmiline takdiminden çıkarılan anlamsal yorum budur.” (el-Meydânî, 1416/1996: I,383)

ez-Zemahşerî’ye (ö. 538/1144) göre aynı ayetteki hem عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ifadesinde, hem de اِنِيبُ اِنِيبُ ifadesindeki câr-mecrûrun takdimi tahsis ifade eder. (ez-Zemahşerî, 1407: IV/662). Fakat İbnü’l-Esîr’e (ö. 637/1239) göre aynı ayetteki bu iki câr-mecrûrun takdimi tahsis ifade etmez; çünkü bunlar sadece fâsıla uyumu ve sözdizimsel bir güzellik sağlamak içindir. (İbnu’l-

Esîr, *el-Meselu's-Sâir*, 1995: II,40). Kanaatimizce bu görüş yanlıştır. Kurân'da fâsıla ya da sözdizimsel uyum olması, takdimin tahsis anlamını nefyetmemektedir. Bu ayette aynı zamanda hem fâsıla uyumu hem de tahsis anlamı vardır. Allah Teâla eğer isteseydi câr-mecrûru tehir edebilir ve sözdizimsel uyum olmaksızın ayeti standart sözdiziminde getirebilirdi. Çünkü fâsıla uyumu Kurân açısından bir zorunluluk değildir. Eğer câr-mecrûr, takdim edilmiş ve cümle başında getirilmişse, burada mutlaka özel bir belâgî gaye aranmalıdır ki o da tahsistir. Yani cümlenin anlamı: “Ben başkasına değil sadece Allah’a yönelirim” şeklindedir.

12.Örnek:

﴿صِرَاطَ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ﴾ “*Süphesiz ki sen doğru bir yola iletiyorsun; göklerdeki ve yerdeki her şeyin sahibi olan Allah’ın yoluna. İyi bilin ki bütün işler sonunda Allah’a döner.*” (Şûrâ: 42/53). Ayetin sonunda gelen tenbih cümlesinde, tenbih harfî [’]’dan sonra câr-mecrûr olan إِلَى اللَّهِ terkibi, müteallakı olan تَصِيرُ fiiline ve faili olan الْأُمُورُ kelimesine takdim edilmiştir. (Derviş, 1415: IX/53). Böylece kendisine dikkat çekilen öge fiil değil doğrudan câr-mecrûr olmuştur. Câr-mecrûrun fiili ve failine takdimindeki belâgî gaye kasr-ı ifrâd türünden bir tahsistir. (el-Alevî, 1423: II,140). “Çünkü anlam şu şekildedir: Allah, işlerin kendisine dönüşünün sadece kendisine has olduğu yegâne varlıktır, başkası değil.” (el-Alevî, 1423: II/140). Cümle, normal dizilişine göre أَلَا تَصِيرُ الْأُمُورُ إِلَى اللَّهِ şeklinde gelseydi, hem tenbihin vurguladığı unsur fiil olurdu, hem de câr-mecrûrun tehirinden dolayı bir tahsis anlamı ortaya çıkmazdı.

İbnu'l-Esîr'e göre burada zarf olarak nitelediği câr-mecrûrun fiiline takdiminde tahsis anlamı yoktur. Çünkü burada câr-mecrûr sadece kelamın sözdizimindeki bir estetik uyumdan dolayı takdim edilmiştir. (İbnu'l-Esîr, *el-Meselu's-Sâir*, 1995: II/178). Daha önce ifade ettiğimiz gibi, Kurân'da fâsıla ya da sözdizimsel uyum olması, takdimin tahsis anlamını ortadan kaldırmamaktadır. Bir sözdiziminde ikisi de aynı anda bulunabilir. Bu ayette aynı zamanda hem sözdizimsel bir uyum hem de ihtimamın gerekçesi olan bir tahsis anlamı vardır.

13.Örnek:

﴿فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ﴾ “*İşte bugün de müminler kafirlere gülerler.*” (Mutaffifin: 83/34). Ayette, câr-mecrûr olarak gelen مِنَ الْكُفَّارِ sözdiziminde öne alınarak haber olarak gelen يَضْحَكُونَ fiiline takdim edilmiştir. Standart sözdizimine göre câr-mecrûrun yeri, fiilinden sonra gelmesidir. Fakat ayette “Câr-mecrûrun يَضْحَكُونَ fiiline takdim edilmesinin gerekçesi, kâfirlere aynıyla mukabelede bulunmanın gerçekleştiğini ifade eden kasr üslubu içindir. Yani; bugün de müminler onların dünya yaptıkları gibi, işte o kâfirlere

gülerler, kâfirler onlara değil” anlamındadır.” (Ebu’s-Suûd, IX/130). Yine “bu takdim, onların yaptıklarının ne kadar çirkin ve kötü bir iş olduğunu göstermek üzere kasr (tahsis) ve fâsıla uyumundan ötürü yapılmıştır.” (el-Âlûsî, 1415: XV/284).

Sonuç

Fiil cümlesinde câr-mecrûrun âmili olan fiiline tekaddüm etmesi durumunda sözdizimi devrik olarak جار مجرور+فعل+فاعل tertibinde gelmekte ve bu değişiklik cümlelerin anlamsal yorumunu değiştirmektedir. Bu türden bir takdim cümleye ihtimam, tahsis ve tekit gibi ek anlamlar katmaktadır. Bu anlamlar, devrik olan bu sözdiziminden doğrudan çıkarılan anlamlardır. Buradan hareketle şu tespitleri yapabiliriz:

1. Câr-mecrûrun fiiline takdimi ile sözdiziminde en başa getirilmiş olması cümlede onu en önemli öge kılmaktadır. Bu da ihtimam anlamını ifade eder.
2. Câr-mecrûrun fiiline takdimi bize fiilin başka bir öge üzerine değil sadece câr-mecrûra taalluk ettiğini gösterir. Buradan da onun takdiminin cümleye tahsis anlamı kattığı anlaşılır. Fakat tahsis, yerine göre, kasr-ı ifrâd, kasr-ı tayin ve kasr-ı kalp türünden bir anlamsal yorumu ifade edebilir.
3. Câr-mecrûrun fiiline takdimi, “fiilin şüpheye mahal bırakmayacak kesinlikte vuku bulduğunu” (Kaçar, 2007: 221) gösterir. Diğer bir deyişle bu takdim, fiilin ifade ettiği ihbar anlamını veya hükmü tekit ve takviye etmiş olur. Bu da yine doğrudan câr-mecrûrun takdimiyle görülen devrik sözdiziminden çıkarılan bir anlamsal yorumdur.
4. Kurân-ı Kerîm’de câr-mecrûrun fiiline takdim edildiği ayetleri incelediğimiz bu makalede, girişte belirttiğimiz teorik çerçeveye uygun olarak جار مجرور+فعل+فاعل sözdiziminde gelen bütün örneklerde, takdimin cümleye ihtimam anlamı kattığını tespit ettik. Bununla beraber câr-mecrûrun takdiminin cümleye temel olarak çeşitli türden tahsis anlamı kattığı da tespit edildi. Buna göre Kurân’da görülen bu tür sözdizimi değişikliklerinin cümlelerin anlamsal yorumunu doğrudan değiştirdiği veya ona ek anlamlar kattığı ifade edildi. Bu anlamlar, sözdiziminden doğrudan çıkarılan anlamlardır. Câr-mecrûrun takdimiyle açığa çıkan anlamlar, cümle düzeyindeki semantik anlamlardır. İbnü’l-Esîr gibi bazı tefsirci ve dilciler ise bu takdimleri semantik anlamlar olmasından ziyade daha çok edebî olgular olarak değerlendirmekte ve câr-mecrûrun takdim edildiği kimi durumlarda bu takdimin sadece fâsıla uyumu, sözdizimsel güzellik ve uyum için yapıldığını ifade etmektedirler. Kanaatimizce bu görüş eksik ve hatalıdır. Çünkü Kurân açısından, ayetlerin sonunun lafzen birbirine uyması (fâsıla uyumu) veya sözdizimsel güzellik (hüsn-ü nazm) bir zorunluluk değil, sadece, edebi ve estetik bir olgu ve

sonuçtur. Diğer taraftan -örnek olarak seçtiğimiz kimi ayetlerde ifade edildiği gibi- fâsıla uyumu veya sözdizimsel güzellik olması, ayetlerde takdimin ihtimam, tahsis ve tekit türünden anlamsal yorumları ifade etmesine de engel değildir. Yani, aynı ayette hem fâsıla uyumu hem de ihtimam ve tahsis türünden anlamlar söz konusu olabilir.

5. Câr-mecrurun fiiline takdiminde olduğu gibi, sözdizimindeki bir ögenin yer değiştirmesi ve takdim edilmesi cümlelerin anlamsal yorumunu değiştirmekte ve belirli türden bir anlam katmaktadır. Bunlar, ihtimam ve tahsis gibi sözdiziminden çıkarılan doğrudan anlamlardır.

KAYNAKÇA

- Avn, Ali Ebu'l-Kâsım. (2006). *Belâğatü't-Takdîm ve't-Tehîr fi'l-Kurâni'l-Kerîm*. Bingazi: Dâru'l-Medâri'l-İslâmî.
- Çörtü, M. Meral. (1998). *Arapça Dilbilgisi Nahiv*. İstanbul: İFAV.
- Derviş, Muhyiddin b. Ahmed Mustafa. (1415/1995). *İrâbu'l-Kurân ve Beyânühü*. Hıms: Dâru'l-İrşâd.
- Ebû Zehra, Muhammed. (ts.). *Zehratü't-Tefâsîr*. Dımeşk: Dâru'l-Fikri'l-Arabî.
- Ebu's-Suûd, Muhammed (ts.). *İrşâdü'l-'Aklı's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm*. Beyrut: Dâr-u İhyâ-i't-Turâsi'l-Arabî.
- el-Alevî, Yahya b. Hamza b. Ali b. İbrahim. (1423/2002). *et-Tırâz li Esrâri'l-Belâğa ve Ulûmi Hakâiki'l-İcâz*, Beyrut: el-Mektebetü'l-Unsuriyye.
- el-Âlûsî, Şihâbuddîn Mahmud b. Abdullah. (1415/1995). *Rûhu'l-Meânî fi Tefsîri'l-Kurâni'l-Azîm*, thk. Ali Abdalbârî Atıyye, Beyrut: bsmyy.
- el-Cürcânî, Ebû Bekr Abdulkâhir b. Abdurrahman b. Muhammed. (2016). *Delâilu'l-İcâz*, Çev. Osman Güman, İstanbul: Litera Yay..
- el-Ğalâyînî, Mustafa. (1414/1993). *Câmi'u'd-Durûsi'l-'Arabiyye*. Beyrut: el-Mektebetü'l-'Asriyye.
- el-Kazvîni, 'Abdurrahmân b. Ömer b. Ahmed (ts.). *el-İdâh fi 'Ulûmi'l-Belâğa*, thk. 'Abdulmun'im el-Hafâcî, Beyrut: 3. Baskı, Dâru'l-Cîl.
- , (ts.). *Telhis ve Tercümesi*. Haz. Nevzat H. Yanık, Mustafa Kılıçlı,, Sadi Çögenli. İstanbul: Huzur Yay..
- el-Kücevî, Muhammed b. Mustafa (1416/1995). *Şerhu Kavâidu'l-İrâb*, thk. İsmail Merve. Dâru'l-Fikri'l-Muâsır.
- el-Meydânî, 'Abdurrahman Hasen Habenneke (1416/1996). *el-Belâğatu'l-'Arabiyye*. Dımeşk: 1.Baskı, Dâru'l-Kalem.
- el-Muzhirî, Muhammed Senâullah. (1412/1992). *et-Tefsîru'l-Muzhirî*, thk. Gulâm Nebî et-Tûnusî, Pakistan: Mektebetü'r-Rüşdiyye.
- er-Râzî, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin. (1420/2000). *Mefâtihu'l-Gayb*, 3.bsk.. Beyrut: Dâru İhyâ-i't-Turâsi'l-Arabî.
- es-Sabbân, Ebu'l-'İrfân Muhammed b. Ali. (1417/1997). *Hâşiyetu's-Sabbân Şerhu'l-Eşmûnî li Elfiyeti İbni Mâlik*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- es-Sâmîrrâi, Fâdıl Sâlih. (1427/2006). *el-Cümletü'l-Arabiyyetü Telîfuhâ ve Aksâmuhâ*. Ammân: 8.bsk., Dâru'l-Fikr.

-----, Fâdıl Sâlih. (1420/2000). *Meâni'n-Nahv*, Ürdün: Dâru'l-Fikr.

es-Sekkâkî, Ebû Ya'kûb Sirâcüddîn Yûsuf b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Alî el-Hârizmî. (2017). *Miftâhu'l-Ulûm*, Çev. Zekeriya Çelik, İstanbul: Litera Yay.

es-Suyûtî, Celâleddîn Abdurrahman b. Ebîbekr. (ts.). *Hem'u'l-Hevâmi' fî Şerhi Cem'i'l-Cevâmi'*, thk. 'Abdulhamîd el-Hindâvî. Mısır: el-Mektebetu't-Tevkîfiyye.

eş-Şevkânî, Muhammed b. Abdullah. (1414). *Fethu'l-Kadîr*, Beyrut: Dâru İbn Kesîr.

ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed. (1407). *el-Keşşâf 'an Hakâiki Ğavâmidi't-Tenzîl*, Beyrut: 3.Baskı, Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî.

İbn Âşûr, Muhammed b. Muhammed Tahir. (1420/2000). *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*. Beyrut: Müessesetu't-Târîhi'l-Arabî.

İbn Cinnî, Ebu'l-Feth Osman. *el-Hasâis*. (1403/1983). thk. Muhammed Ali en-Neccâr. Beyrut: Alemu'l-Kutub.

İbn Ya'îş, Muveffikuddin Ebu'l-Bekâ b. Ali. (1422/2001). *Şerhu'l-Mufasssal li'z-Zemahşerî*. Beyrut: 1. Baskı, Dâru'l-Kütubi'l-İlmiyye.

İbnu'l-Esîr, Ebu'l-Feth Ziyâuddîn Nasrullah b. Muhammed b. Muhammed. (1995). *el-Meselu's-Sâir fî Edebi'l-Kâtibi ve's-Şâir*, thk. Muhyiddîn Abdulhamîd, Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye.

----- (1420). *el-Bed' fî 'İlmi'l-'Arabiyye*, thk. Fethi Ahmet Aliyuddîn. Mekke: Câmî'atu Ummi'l-Kurâ.

Kaçar, Halil İbrahim. (2007). *Arap Dilinde Devrik Cümlelerin Gramer ve Semantik Boyutu*. İstanbul: Ocak Yay.

Sibeveyh, Ebû Bişr Ebû Osmân Ebu'l-Hasen Ebu'l-Huseyn. (1408/1988). *el-Kitâb*, thk. 'Abdusselam Muhammed Harun, Kahire: Mektebetu'l-Hancî.

